

МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ СОЮЗУ АРАБСЬКОГО МАГРИБУ

У статті було з'ясовано сучасні механізми функціонування регіональної економічної співпраці держав Союзу Арабського Магрибу. Автор у роботі визначив особливості формування регіональних економічних зв'язків між країнами Північної Африки. Було проаналізовано інституційні та господарські засади розвитку регіонального співробітництва у контексті прискорення структурних трансформацій та динамізації інтеграційних процесів. Обґрунтовано структурні зрушення в національно-господарських системах, які суттєво впливають на виробництво, обмін, розподіл та споживання. У роботі було визначено перспективну функціонально-динамічну модель регіональної економічної інтеграції в рамках Союзу Арабського Магрибу. Визначена роль регіональної торгівлі між країнами Магриб. Автором було визначено та обґрунтовано індекс розвитку логістики у сучасному світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах, зокрема в країнах Союзу Арабського Магрибу.

Ключові слова: міжнародні відносини, регіон, механізм функціонування, інтеграція, регіональні економічні зв'язки, трансформація, структурні зрушення.

I. ZHURBA

Khmelnytskyi National University

THE MECHANISMS OF FUNCTIONING OF THE REGIONAL ECONOMIC COOPERATION OF THE ARAB MAGHREB UNION

The article was found modern mechanisms of regional economic cooperation of the Arab Maghreb Union. The author has identified features in the formation of regional economic ties between the countries of North Africa. It analyzes the institutional and economic basis for the development of regional cooperation in the context of accelerating structural transformation and acceleration of integration processes. Grounded structural changes in the national economic systems that are significantly related with production, exchange, distribution and consumption. The work was identified promising functional and dynamic model of regional economic integration within the Arab Maghreb Union. Author identified the role of regional trade between the countries of the Maghreb and substantiated index of logistics in today's global economy and international economic relations, particularly in the countries of the Arab Maghreb Union.

Keywords: international relations, region, operation mechanism, integration, regional economic relations, transformation, structural changes.

Постановка проблеми. В умовах сучасної моделі розвитку міжнародних економічних відносин спостерігаються тенденції до регіоналізації у формі політичного й економічного співробітництва, взаємодії і партнерства у сфері забезпечення сталого економічного розвитку та міжнародної безпеки перетворюються у глобальне явище. Сучасні тенденції інтернаціоналізації та регіоналізації держав у різних сферах суспільного відтворення віддзеркалює глибинні тенденції сучасного розвитку і має об'єктивний, історично обумовлений характер і є необхідним для конкурентоспроможності продукції та послуг національних економік на світовому ринку та щоб регіональні інтеграційні утворення займали провідне місце у системі міжнародних економічних відносин.

Світові регіональні інститути є однією з форм інтеграції, формують вкрай необхідні засади для включення держав у локальні і глобальні економічні процеси. Одним з центрів інтеграційного розвитку арабських країн став північно-африканський субрегіон, де був створений Союз Арабського Магрибу (САМ), до складу якого входять Алжир, Лівія, Марокко, Мавританія й Туніс, що вивело на якісно новий рівень відносини між цими державами зокрема, та провідними економічними центрами світового господарства в цілому. Варто зазначити, що після утворення даного Союзу місце та роль вищезазначених країн у системі міжнародних економічних відносин різко зросла.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях проблеми економічного розвитку країн Магрибу в умовах глобалізації та їхнього місця у світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах висвітлено у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, що зробили значний внесок у розвиток теорії та практики міжнародної економічної інтеграції та її впливу на господарський розвиток країн Арабського Магрибу, таких зарубіжних науковців, як Л.Беннет, К.Браун, Ж.Готліб, Х.Жерарі, Дж.Камільєрі, Ж.Карло, Ф.Костантен, Ф.Нойгарт, Д.О'Салліван, П.Савон, К.Ханельт, У.Хольм., вітчизняних В.Будкін, В.Вергун, А.Гальчинський, Гасім Салах, Г.Климко, Д.Лук'яненко, Ю.Макогон, Н.Резнікова, А.Філіпенко.

Проте варто зазначити, що системних досліджень щодо визначення місця та ролі країн Союзу Арабського Магрибу в сучасних трансформаційних процесах регіонів Середземномор'я, Африки та Південно-Західної Азії, зокрема та світового господарства і міжнародних економічних відносин в цілому, проведено недостатньо.

Визначення мети та завдань. Метою статті є наукове обґрунтування механізмів функціонування регіональної економічної співпраці держав Союзу Арабського Магрибу. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: визначення особливостей формування регіонально-економічних зв'язків між країнами Північної Африки; проаналізувати інституційні та господарські засади розвитку регіонального співробітництва у контексті прискорення структурних трансформацій та динамізації інтеграційних процесів; дослідити структурні зрушення в національно-господарських системах Північної Африки; визначити товарну структуру експорту країн Арабського Магрибу; обґрунтування функціонально-динамічної моделі регіонально-економічної інтеграції в рамках Союзу Арабського Магрибу.

Основний матеріал дослідження. У статті було проведено комплексне дослідження особливостей формування регіональних економічних зв'язків між країнами Північної Африки у глобальному економічному середовищі. Було здійснено ретроспективний і перспективний аналіз інституціональних та господарських засад розвитку регіонального співробітництва у контексті прискорення структурних трансформацій та динамізації інтеграційних процесів в рамках Союзу Арабського Магрибу [1–5].

Початок XXI-го століття охарактеризувався трансформаційними процесами в північно-африканських країнах. Невід'ємною складовою зазначених процесів стали структурні зрушення в національно-господарських системах, які охоплюють виробництво, розподіл, споживання і відбуваються на трьох взаємопов'язаних рівнях – галузевому, соціальному та зовнішньоекономічному. У статті акцентується увага на тому, що аналіз соціально-економічної проблематики північно-африканських країн показав передумови, за яких на межі тисячоліть у державах регіону посилюється прагнення подолати негативні тенденції господарського поступу за допомогою структурних реформ та глибокого корегування економічного курсу в цілому. Саме дослідження передумов і цілей торговельно-економічного співробітництва країн Північної Африки, поглиблення й розширення регіональних господарських зв'язків, науково зважений підхід до запровадження регіональних програм співробітництва та їхнього соціального наповнення набуває, на нашу думку, першочергового значення [6].

Проведене дослідження виявило, що у процесах регіональної економічної взаємодії країн, що розвиваються, вирішальну роль відіграє мета створити сприятливі умови для імпорту капіталу і технологій з індустріальних держав, покращити позиції на міжнародних ринках товарів і послуг, а також розширити доступ на світові фінансові ринки. Встановлено, що провідна роль у створенні необхідної критичної маси відчутних соціально-економічних зрушень в умовах переходу до постіндустріального етапу розвитку світової економіки належить людському капіталу, його бажанню, вмінню та здатності здійснити модернізацію економіки і суспільства [7-8].

Аналізуючи сучасні реалії світогосподарського поступу на межі тисячоліть вимагають нових науково-практичних підходів і економічних механізмів як щодо співпраці індустріально розвинутих країн з державами Арабського Магрибу (у гео економічній площині "Північ – Південь"), так і для формування ендогенних чинників регіонального господарського розвитку, що закладуть підвалини для подолання сировинно-експортної орієнтованості північно-африканських держав (рис. 1) [1; 6].

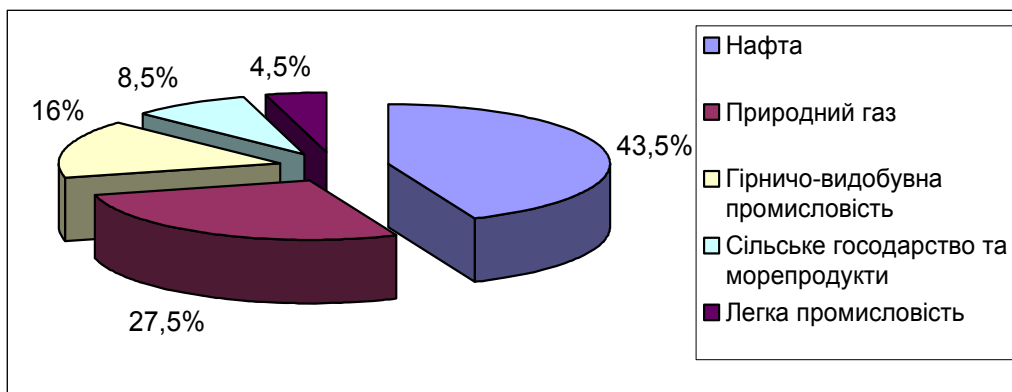

Рис. 1. Товарна структура експорту країн Арабського Магрибу у 2013 р. [6; 8]

В умовах посилення протекціоністської політики промислово розвинутих держав, боргової та валютної залежності країни Арабського Магрибу повинні використовувати переваги міжнародного поділу праці й економічні ефекти створення інтеграційних об'єднань. Від успішного вирішення цього завдання значною мірою залежить подолання застійних явищ у сфері підвищення життєвого рівня широких верств населення та запровадження інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання.

Аналіз політичного і соціально-економічного розвитку країн Північної Африки засвідчив існування об'єктивної потреби в інтенсифікації інтеграційних процесів у регіоні Арабського Магрибу. Поглиблення і розширення економічної інтеграції між північно-африканськими державами створює стійкі передумови для вирішення ряду складних соціально-економічних і політичних проблем, а саме: а) у найкоротший термін

завершити розпочаті у країнах регіону структурні реформи національних економік; б) демократизувати політичні системи; в) підсилити позиції країн регіону у світовому господарстві та подолати негативні тенденції безальтернативного перебування на периферії цивілізаційного розвитку [1–3].

Для ефективного формування та функціонування регіональних господарських зв'язків між країнами Північної Африки, інституціональних засад розвитку співробітництва між магрибськими країнами, а також із урахуванням чинників запровадження інтеграційних ініціатив необхідно запровадити комплексну теоретико-методологічну функціонально-динамічну модель розвитку інтеграційних процесів у країнах Арабського Магрибу (рис. 2) [6].

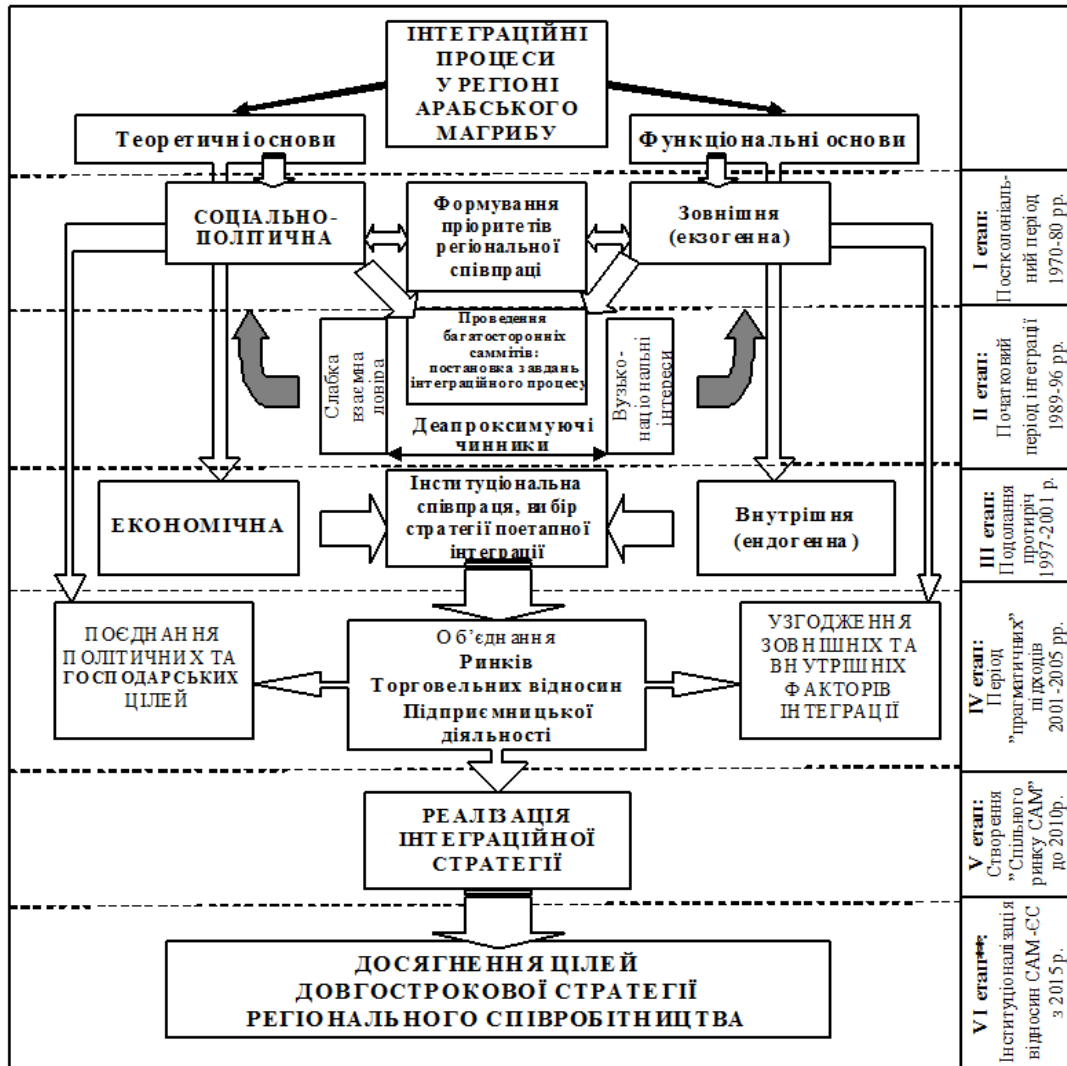

Рис. 2. Функціонально-динамічна модель регіональної економічної інтеграції в рамках Союзу Арабського Магрибу [6]

Одними з найважливіших елементів запропонованої моделі стали поєднання політичних та господарських цілей міждержавної взаємодії північно-африканських країн, узгодження зовнішніх і внутрішніх факторів інтеграції. Варто зауважити, що спираючись на запропоновані механізми узгодження національних інтересів, можна запровадити дієву систему економічного співробітництва між державами Арабського Магрибу.

Аналізуючи генезу інтеграційних процесів у Північній Африці, можна запропонувати програму заходів, механізм та інструментарій підвищення темпів інтеграційних процесів з урахуванням досвіду країн Перської затоки. Головним елементом даної програми є пропозиції щодо узгодження спільної валютно-фінансової політики країн Магрибу з використанням досвіду функціонування європейського валютного союзу.

Дана модель дає можливість систематизувати регіональні інтеграційні процеси, як у функціональній площині взаємозв'язків структурних елементів, динаміку рівнів запровадження, а також здійснення спроб обґрунтування механізмів підвищення ефективності економічного співробітництва.

Обґрунтовано, що спираючись на стійкі адаптаційні чинники, узгоджено державну політику впливу на господарську систему за допомогою прямого, в основному законодавчого регулювання, та непрямого

фінансового стимулювання; опора на порівняльні переваги економічного потенціалу регіону (нафтогазова галузь і диверсифікованість виробництва, що спираються на неї, фінансово-торгова сфера і сфера послуг, що спираються на кругообіг доходів від експорту); врахування соціальної структури східного суспільства та ісламських концепцій розвитку, які суттєво впливають на формування соціально-економічних параметрів господарства, можна закласти підвалини поєднання політичних та господарських цілей, а також узгодити зовнішні й внутрішні фактори інтеграції країн Арабського Магрибу [1; 6].

Відбувається оптимізація шляхів регіональної господарської взаємодії між країнами Магрибу в умовах глобалізації (табл. 1).

Таблиця 1

Роль регіональної торгівлі між країнами Магрибу (у % ВВП)

Назва країни	1995-2004		2005-2013	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Алжир	26	24	42	23
Лівія	29	25	57	28
Мавританія	37	48	40	68
Марокко	26	31	32	37
Туніс	43	47	49	52

Джерело: World Bank, GDF and WDI data, 2014 рік.

Регіональні інтеграційні механізми у Союзі Арабського Магрибу охоплюють не тільки коло традиційних інструментів торговельного зближення, а й такі сучасні інтеграційні заходи, як узгодження кредитно-фінансової політики та різномірне валютна інтеграція. Механізми функціонування регіональної економічної співпраці держав Союзу Арабського Магрибу впливають на симбіоз, з одного боку, децентралізації, а з іншого, інтеграційних процесів, що зрештою підвищує ефективність національних господарств, що призводить до їх конкурентоспроможності не тільки на регіональному, а й на міжнародному ринках [1–8].

Об'єктивні чинники транзитності даного регіону, це перш за все: наявність виходу до Середземного моря, географічне положення, дозволяють розширювати ділове партнерство відразу у декількох напрямках – по вектору транспортних коридорів «Північ-Південь-Північ» (співробітництво з Євросоюзом й іншими європейськими країнами) і по вектору «Південь-Південь» (у рамках Союзу Арабського Магрибу, єдиного міжарабського торговельного простору – АФТА і т.п.) (табл. 2) [1; 6].

Таблиця 2

Індекс розвитку логістики у сучасному світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах (2013 рік)

Назва країни	Індекс розвитку логістики	Загальна оцінка	Митниця	Інфра-структура	Міжнародні вантажо-потоки	Ефективність логістики	Якість транзитних перевезень	Затрати часу
Туніс	2,84	61	2,43	2,56	3,36	2,36	2,56	3,57
Марокко	2,38	94	2,20	2,33	2,75	2,13	2,00	2,86
Мавританія	2,63	67	2,40	2,20	2,60	2,70	2,80	3,10
Алжир	2,36	130	1,97	2,06	2,70	2,24	2,26	2,81
Лівія	2,33	132	2,15	2,18	2,28	2,28	2,08	2,98
Індія	3,12	47	2,70	2,91	3,13	3,16	3,14	3,61
Китай	3,49	27	3,16	3,54	3,31	3,49	3,55	3,91

Джерело: Світовий банк (<http://info.worldbank.org>)

Стратегія розвитку системи міжнародних економічних відносин у регіоні Арабського Магрибу повинна бути всебічною, враховувати перспективи розвитку не тільки інфраструктури а й класичні фактори виробництва: трудові ресурси і капітал. Формування цільових пріоритетів і ефективної обґрунтованої стратегії інфраструктурного розвитку регіону Арабського Магрибу обов'язково повинно вироблятися з урахуванням наявності фінансових ресурсів.

Висновки. Провівши дане дослідження, можна зробити наступні висновки.

1. Було визначено особливості формування регіонально-економічних зв'язків між країнами Північної Африки у глобальному економічному середовищі. Було проведено ретроспективний та перспективний аналіз розвитку регіонального співробітництва.

2. Проаналізовано інституційні та господарські засади розвитку регіонального співробітництва у контексті прискорення структурних трансформацій та динамізації інтеграційних процесів в рамках Союзу Арабського Магрибу.

3. Досліджено структурні зрушення в національно-господарських системах Північної Африки, що охоплюють, у першу чергу, виробництво, обмін, розподіл та споживання і відбуваються на трьох взаємопов'язаних рівнях – галузевому, соціальному та зовнішньоекономічному.

4. З'ясовано роль регіональної торгівлі між країнами Союзу Арабського Магрибу. Визначено товарну структуру експорту країн Арабського Магрибу. Зауважимо, перше місце в структурі займає нафта (43,5 %), друге – природний газ (27,5 %), і найменший обсяг припадає на обробну промисловість, зокрема легка промисловість (4,5%), а також гірничо-видобувну (16 %), і сільське господарство (8,5 %).

5. Обґрунтовано функціонально-динамічну моделі регіонально-економічної інтеграції в рамках Союзу Арабського Магрибу. Дана модель дає можливість систематизувати регіональні інтеграційні процеси, як у функціональній площині взаємозв'язків структурних елементів, динаміку рівнів запровадження, а також здійснення спроб обґрунтування механізмів підвищення ефективності економічного співробітництва.

6. Визначений та обґрунтований індекс розвитку логістики у сучасному світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах, зокрема в країнах Союзу Арабського Магрибу.

Література

1. Журба І. Є. Місце та роль країн Союзу Арабського Магрибу в сучасній системі міжнародних економічних відносин / І. Є. Журба // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного Університету. Економічні науки. – Черкаси, 2014. – Вип. 38, част. 2. – С. 118–125.

2. Журба І. Є. Пріоритетні форми трансформації транскордонного співробітництва в умовах наближення України до ЄС : монографія / І. Є. Журба. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 276 с.

3. Журба І. Є. Економічна природа транскордонного співробітництва / І. Є. Журба // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький. – 2012. – № 4, Т. 2. – С. 36–42.

4. Журба І. Є. Інтеграційні імперативи розвитку транскордонного співробітництва країн Центральної та Східної Європи / І. Є. Журба. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. – Херсон. – 2014. – Вип. 5, част. 1. – С. 61–65.

5. Журба І. Є. Методологічні основи трансформації транскордонного співробітництва держав Центрально-Східної Європи / І. Є. Журба, А. П. Румянцев // Економіка ринкових відносин / Київський університет ринкових відносин. – 2014. – № 1. – С. 11–17.

6. Рамадан Х. А. Еркхес. Розвиток економічного співробітництва між країнами Арабського Магрибу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.02 / Рамадан Х. А. Еркхес ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2008. – 20 с.

7. I. Wallerstein, *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. California: University of California Press, 2011. 440 p.

8. Сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wto.org.

References

1. Zhurba I. Ye. *Transkordonne spivrobitnytstvo krayin Tsentral'noyi ta Skhidnoyi Yevropy v umovakh rozshyrenoho YeS (pytannya teorii ta praktyky): monohrafiya* / I. Ye. Zhurba. – Khmel'nyts'kyu : KhNU, 2008. – 311 s.

2. Zhurba I. Ye. *Priorytetni formy transformatsiyi transkordonnoho spivrobitnytstva v umovakh nablyzhennya Ukrayiny do YeS: Monohrafiya* / I. Ye. Zhurba. – Khmel'nyts'kyu : KhNU, 2012. – 276 s.

3. Zhurba I. Ye. *Ekonomichna pryroda transkordonnoho spivrobitnytstva* / I. Ye. Zhurba // *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*. – Khmel'nyts'kyu. – 2012. – № 4, Т. 2. – С. 36–42

4. Zhurba I. Ye. *Intehratsiyi imperatyvy rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva krayin Tsentral'noyi ta Skhidnoyi Yevropy*. / I. Ye. Zhurba. // *Naukovyy visnyk Kherson'skoho derzhavnoho universytetu. Seriya ekonomichni nauky*. – Kherson. – Vyp. 5, chast. 1, 2014, S. 61–65

5. Zhurba I. Ye., Rumyantsev A. P. *Metodolohichni osnovy transformatsiyi transkordonnoho spivrobitnytstva derzhav Tsentral'no-Skhidnoyi Yevropy* / I. Ye. Zhurba, Rumyantsev A. P. // *Naukovyy zhurnal: Ekonomika rynkovykh vidnosyn* №1. Kyiv's'kyu universytet rynkovykh vidnosyn, 2014, S. 11–17.

6. Wallerstein I. *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. California: University of California Press, 2011. 440 p.

7. Ramadan X. A. *Erkhes Rozvytok ekonomichnoho spivrobitnytstva miž krajinamy Arabskoho Mahrybu: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.02*; Kyjivskiy nacionalnyj un-t im. Tarasa Shevchenka. K., 2008. 20 s.

8. The site of the World Trade Organization. URL: www.wto.org.

Надійшла 07.08.2015; статтю представляє д. е. н. Журба І. Є.